

האיום מאיראן פחת באופן משמעותי

ד"ר אהוד ערן*

המאמר פורסם לראשונה (בגרסה מצומצמת) [בניו יורק טיימס](#) ב-21 בינואר 2016

משהסתיים הוויכוח בנושא ההסכם בין המעצמות לאיראן, ומשהחל יישומו, ראוי לבחון כיצד הוא משפיע על הסיכונים בפניהם עומדת ישראל בטווח הקצר, ולכל היותר, בטווח הבינוני. מגבלות יכולת החיזוי האנושי מקשות על הערכה מדויקת של השפעת ההסכם בטווח הארוך.

פסימיסטים דוגמת ראש הממשלה בנימין נתניהו טוענים שהסכם הגרעין בין המעצמות לאיראן רק יגביר את האיום האיראני, הואיל והוא יסיר את הסנקציות שהגבילו את הכלכלה האיראנית ושפגעו ביכולתה של איראן [להקרין עוצמה](#) באופן ישיר או דרך אלו הנתונים להשפעתה. בנוסף, הם קובעים, איראן תהיה מסוגלת לייצר נשק גרעיני לאחר שיפוג תוקף ההסכם, ואולי אף מוקדם יותר – במידה שתתרמה ותפר את התחייבויותיה. ואולם, הרמטכ"ל גדי אייזנקוט [הציג לאחרונה](#) ניתוח מורכב יותר, בו הודה שלמרות שיש אמת באיומים אלו, סביר יותר בעת הזו שאיראן תמלא אחר חלקה בהסכם.

ככל איום, האיום שאיראן מציבה בנוי של שני אדנים: כוונות, ויכולות. על פניו, ההסכם מחליש את היכולות בתחום שהיה החשוב ביותר לישראל, האיום הגרעיני, אך עשוי לחזק איומים מסדר גודל שני כמו השפעתה של טהראן על המרחב האזורי. בתחום הכוונות, מוקדם עדיין להעריך את השפעת ההסכם, אך חלק מן התהליכים שהוא אמור להניע צופנים בחובם אפשרות לשינוי ביעדי מדיניות-החוץ של איראן.

הסכם הגרעין מפחית את האיום האיראני בטווח הקצר והבינוני בשלוש דרכים:

ראשית, האיום הקיומי שהייתה אמורה להציב איראן גרעינית בפני ישראל, נדחה – לכל הפחות – לעת עתה. מאידך, יתכן כי איראן תוכל להקרין את עוצמתה במרחב ביתר שאת, בין היתר תוך שימוש במשאבים שיעמדו לרשותה עם הסרת הסנקציות. אם מתייחסים ברצינות לפחדים של הצמרת והציבור בישראל מאיום גרעיני איראני, הרי שאולי סביר לספוג חיזוק אפשרי (אך רחוק מוודאי) בהשפעה האזורית של איראן, בתמורה לצמצום האיום הגרעיני. זאת, אגב, כשכלל לא ברור שלרשותה של טהראן יעמדו משאבים בהיקף רחב לקידום יעדיה במרחב. הצניחה הדרמטית במחיר הדלקים מקטינה מאד את היקף המזומנים שיעמדו לרשות המשטר, וממילא הוא צפוי להזרים לפחות את חלקם לצרכי פנים בכדי לבסס את הלגיטימציה שלו.

שנית, פתיחת ערוצי הידברות בין וושינגטון לטהראן יכולה לאפשר פעולה משותפת לשתי המדינות במקרים בהם יש חפיפה באינטרסים האמריקאים והאיראנים – ואולי גם הישראליים – דוגמת ההתנגדות לארגון המדינה האסלאמית. אחרי הכול, בכאוס השורר כיום במזרח התיכון, אין יותר חברים או אויבים, אלא בעיקר שילוב בין השניים, עמיטורף (*frienemy*): מדינות עשויות לשתף פעולה במרחב אחד ולהתעמת במרחב אחר. באופן כללי, הידברות תמיד עדיפה על

*ד"ר אהוד ערן הוא מרצה ליחסים בינלאומיים באוניברסיטת חיפה וחבר ועד מנהל במכון מיתוים

לחימה. היכולת של וושינגטון לבוא בדברים עם יריביה של ישראל לאורך השנים, בדרך כלל סייעה לישראל, בין היתר בחיזוק היציבות האזורית. הדבר עשוי לחזור על עצמו גם במקרה של יחסי ארצות הברית עם איראן.

ולבסוף, הסכם הגרעין מגביר את הסיכויים, קטנים ככל שיהיו, שאיראן תעבור שינוי של ממש. ההסכם אמור לייצר אינטראקציה גדולה יותר בין איראן לבין העולם, לאור הקבלה מחדש של טהראן לחיק רשת הפיננסים והסחר הגלובלית. אם [החששות של בעלי הקו הניצי באיראן מפני חדירה בינלאומית](#) הם נכונים, הרי שההשתתפות הצפויה של איראן בסדר הכלכלי העולמי עשויה למתן, להחליש או להגביל את המשטר הנוכחי.

בדומה למרבית הבעיות במזרח התיכון, אין בנמצא פתרונות אופטימליים לאתגר האיראני: רווח בצד אחד של המאזן, מייצר עלויות בצד השני. ואולם, לפחות לעת עתה, הסכם הגרעין עם איראן מפחית את האיום המידי שניצב בפני ישראל, ואולי אף בפני האזור כולו.